

Universitetet
i Stavanger

ADAM AUNE
VEILEDER: KRISTIAN STEINNES

Jugoslavias fall og kriger

Hvordan ble krigene framstilt i
norsk media?

Bacheloroppgave, 2024

Historie

Institutt for kultur- og språkvitenskap

Fakultetet for utdanningsvitenskap og humaniora

Antall ord: 7111.

Fig. 1 Medlemmer av NORLOGBN, den norske logistikkataljonen. Bildet er tatt mellom 1995 og 1997.

Innholdsfortegnelse

1 Introduksjon	4
2 Historiografi	6
3 Tidagerskrigen.....	8
4 Srebrenica-massakren.....	14
5 Operasjon Allied Force	20
6 Konklusjon.....	25
7 Bibliografi	27

1 Introduksjon

Onsdag 26. juni 1991 rapporterte Arbeiderbladet at de slovenske og kroatisk nasjonalforsamlingene hadde vedtatt resolusjoner om uavhengighet, og med det erklært seg fri. Forbundsrepublikken Jugoslavias oppløsning var begynt.¹

Fra 1991 til 2001 løsrev republikkene Slovenia, Kroatia, Bosnia-Herzegovina og Makedonia fra Jugoslavia-samveldet. Kosovos selvstendighetskamp førte også til at konflikter fulgte – konflikter som Balkanhalvøya ikke hadde opplevd siden andre verdenskrig. Dødstallene var enorme; ifølge Den internasjonale domstol for forbrytere i det tidligere Jugoslavia anslås antallet drepte i Bosnia-Herzegovina-konflikten alene å være 104 732 mennesker.² Det tallet strides det imidlertid om til den dag i dag. De væpnede kampene endte i 2001 da FN og NATO avvæpnet den albanske militsen i Makedonia og unngikk borgerkrig.

Mediedekningen rundt konfliktene var enorm i Norge. Journalister og kamerateam sendte rapporter og innslag om konfliktene som ble sett på tv og trykket i avis av store deler av befolkningen i Norge. Ifølge utregningen jeg har kalkulert med statistikken i UDIs rapporter om asylsøknader fra 1991 til 2001, søkte totalt 31 865 personer fra Jugoslavia, Kroatia og Bosnia-Herzegovina asyl i Norge.³ Jugoslavias oppløsning, fall og borgerkrig er blant ordene som brukes for de tragiske konfliktene som tok sted i det tidligere Jugoslavia fra 1991 fram til 2001. Etter 2001 fortsatte Jugoslavia i en union mellom Serbia og Montenegro, men unionen tok slutt i 2003 da landene erklærte seg uavhengig.

¹ NTB – AFP «Brudd med Jugoslavia,» *Arbeiderbladet*, 26.06.1991, side 13.

² Jan Zwirzchowski og Ewa Tabeau, *The 1992-95 war in Bosnia and Herzegovina: Census-based multiple system estimation of casualties' undercount*, (Berlin: The international Research Workshop on 'The Global Cost of Conflict' 2010), Side: 2.

³ UDI, *Årsmelding 1991* (Oslo: Utlendingsdirektoratet, ingen info om utgivelsesdato), side: 45., UDI, *Årsmelding 1992* (Oslo: Utlendingsdirektoratet, ingen info om utgivelsesdato), side: 45., UDI, *Årsmelding 1993* (Oslo: utlendingsdirektoratet, 1994), side: 41., UDI, *Årsmelding 1994* (Oslo: Utlendingsdirektoratet, 1995), Side: 50., UDI, *Årsmelding 1995* (Oslo: Utlendingsdirektoratet, 1996), side: 46., UDI, *Årsmelding 1996* (Oslo: Utlendingsdirektoratet, 1997), side: 37., UDI, *Årsmelding 1997* (Oslo: Utlendingsdirektoratet, 1998), side: 30., UDI, *Årsrapport 1998 – om gjennomføringen av innvandrings- og flykningspolitikken* (Oslo: Utlendingsdirektoratet, 1999), side: 40., UDI, *Årsrapport 1999 Om gjennomføringen av innvandrings-, flyktning- og integreringspolitikken* (Oslo: Utlendingsdirektoratet, 2000), side: 48., UDI, *Årsrapport 2000* (Oslo: utlendingsdirektoratet, 2001), side: 48., og UDI, *Årsrapport 2001* (ingen tilgjengelig info om utgiver - sted eller dato), side: 43.

Denne oppgaven ser på Jugoslavias fall og konfliktene som fulgte, og om deres framstilling i norsk media. Var norsk media påvirket av egne meninger eller politisk ståsted? Dette temaet har interessert meg lenge fordi det er en konflikt som begynner å falle bort fra samtidsånden og inn i historiebøkene. Det er også en konflikt som kanskje har havnet i skyggen av de enorme konfliktene på 2000-tallet. Jeg er også interessert i medienes framstilling av konflikter. Derfor har jeg valgt å skrive om Jugoslavia-konflikten og norsk media.

Jeg har delt teksten i tre deler hvor jeg ser på tre store hendelser i krigen og framstillingen av disse i norsk media. Først ser jeg på Forbundsrepublikkens fall og tidagerskrigen i Slovenia, som kan sies å være begynnelsen på konfliktene. Så ser jeg på Srebrenica-massakren, som var krigenes møreste stund, og som fikk stor internasjonal oppmerksomhet og mange kondemnasjoner. Til slutt ser jeg på Natos innblanding og luftkampanjer mot Serbia, som anses som konfliktens slutfase og en svært kontroversiell beslutning av visse parter. Disse hendelsene tok sted i årene 1991–1999. Jeg vil prøve å få bedre bilde av det som skjedde, ved bruk av flere kilder.

Deretter ser jeg på hvordan norsk media skrev og omtalte hendelsene. Jeg skal fokusere på avisene Aftenposten og Arbeiderbladet, som senere byttet navn til Dagsavisen. Aftenposten og Arbeiderbladet har vært trykket siden 1800-tallet. De hadde begge store oppslag på 90-tallet. Jeg har valgt Aftenposten og Arbeiderbladet da de representerer henholdsvis høyresiden og venstresiden i norsk politikk. Videre er oppgaven geografisk avgrenset til det tidligere Jugoslavia, som var hovedarenaene for konflikten.

2 Historiografi

Jugoslavias fall og konfliktene som fulgte, har det blitt skrevet en del vitenskapelige tekster om. Det er også blitt skrevet en del om propagandaen på serbisk og kroatisk tv. På Oria fins det flere bøker og artikler, både nye og samtidshistoriske, skrevet mens konflikten pågikk. En relevant og erfaren forfatter på Balkan og slaviske land er Svein Mønnesland, professor emeritus i slaviske språk ved universitet i Oslo.⁴ Han var selv på Balkan fra 1991 til 1992 og skrev ned sine opplevelser i en bok utgitt i 1999.⁵ De fleste artikler om Jugoslavia og Balkan på Store Norske Leksikon (SNL) er også skrevet av Mønnesland. Propaganda og mediers framstilling av Serbia og Kroatia har Ana Wassermann skrevet en bacheloroppgave om (Universitetet i Stavanger).⁶ Marianne Aass Olsen skrev en master om Aftenpostens syn på Jugoslavias oppløsning, men mitt perspektiv er bredere og omhandler flere aviser. Så det kan være like kilder nevnes, men Olsen fokuserer på journalisters holdninger.⁷

De siste to årene har det blitt skrevet fem masteroppgaver om Jugoslavia. Fire av dem med tema omkring konflikten⁸ og følgene av den. Temaene er utdanning, historielæring og seksuell vold. Dette er altså et tema det ennå skrives tekster om. Men analyse av norsk mediedekning er et tema det ikke har blitt skrevet om. Og mer spesifikt, hvorvidt Aftenposten og Arbeiderbladets artikler fra tidsrommet er preget av feilaktig informasjon eller misinformasjon. Mitt materiale ligger som tidligere nevnt for det meste i arkiv hos Nasjonalbiblioteket eller hos mediehusenes egne arkiv.

⁴ Svein Mønnesland. *En kort introduksjon til Jugoslavia-konflikten*. (Oslo: Cappelen Damm, 2021) Side 1

⁵ Svein Mønnesland. *Før Jugoslavia og etter*. (Oslo: Sypress Forlag, 1999, 4. utg.) Side 331.

⁶ Ana Wassermann, «What was the role of Tudjman and Milosevic in the creation and advancement of propaganda, and in what way did it lead to the collapse of Yugoslavia in 1991?» (Bacheloroppgave, Universitet i Stavanger, 2021).

⁷ Marianne Aass Olsen, «Det kan godt være propaganda, men dette er Balkan» (Masteroppgave, Universitet i Oslo, 2012).

⁸ Artan Shabi, «Jugoslavia og de glemte konfliktene i dagens skole» (Masteroppgave, Universitet i Stavanger, 2023), Zulic Haris, «Jugoslavia og akademisk uenighet: En komparativ analyse av jugoslavisk litteratur i lys av statens oppløsning» (Masteroppgave, Universitet i Sørøst-Norge, 2023), Rajfa Memic, «Den evigvarende krigen: en analyse av fremstillingen av Bosnia – krigen i bosniske historielærebøker.» (Masteroppgave, Universitet i Bergen, 2022), Aspen Mari Rolfsdatter, «Understanding Conflict-Related Sexual Violence: A Comparative Analysis of FARC and PKK's Repertoires of violence.» (Masteroppgave, Universitet i Sørøst-Norge, 2023), og Susanne Holter Hjukse, «History education and reconciliation in post war societies. A narrative analysis of Serbian and Kosovoan history textbooks for students in primary education.» Masteroppgave, Universitet i Sørøst-Norge. 2022.)

For å finne svaret på hvorvidt norske medier ble en kanal for falske nyheter eller propaganda, skal jeg ved bruk av empirisk etterforskning finne ut hendelsesforløpene og resultatene av konfliktene.

Oppgaven er bygd opp av tre delkapitler og tre hendelser. Den første delen er tidagerskrigen og medienes dekning. De 2 andre delene er delt i 2 og omhandler Srebernica-massakren og Operation Allied Force. Den første delen skildrer de historiske hendelsene, den andre delen analyserer jeg medienes dekning. Til slutt konkluderer jeg oppgaven.

3 Tidagerskrigen

3.1 Fra sambandsrepublikk til utbrytterrepublikk

Allerede samme dag som uavhengighetserklæringen skjedde, tok regjeringen i Ljubljana kontroll over grenseoverganger mot Italia, Østerrike, og Ungarn. Det jugoslaviske flagget ble heist ned og erstattet med det nye slovenske flagget.⁹ Regjeringen i Beograd erklærte Kroatias og Slovenias uavhengighet som ugyldige og sendte om lag 3000 lett væpnede soldater fra Jugoslav National Army (JNA) for å ta tilbake kontroll av grensen.¹⁰ Angrepet ble møtt av et godt forberedt forsvar. De slovenske soldatene var mer motivert enn JNAs styrker; sistnevnte var demoralisert og kjempet i et land de ikke hadde tilknytninger til.¹¹ I motsetning til Kroatia hadde Slovenia ingen store serbiske minoriteter å beskytte. Slovenerne hadde 30 000 soldater mobilisert av det gamle regionalforsvaret og var klar til kamp.¹² Regjeringen i Beograd sendte også flystyrker for å slå ned opprøret, men etter ti dager med kamper ble det våpenhvile,¹³ og partene møttes på den kroatisk øya for å forhandle. De europeiske felleskap (EF), senere Den europeiske union (EU), arrangerte og medierte forhandlingene. Slovenias president Kucan, Kroatias president Tudjman og Jugoslavias forbundsregjering var til stede for å forhandle. De signerte avtalen den 8. juli. Forsvar av grensene ble gitt til slovenerne. Alle fanger ble returnert, en våpenhvile ble avtalt, og en observasjonsoppdrag ble sendt til Jugoslavia.¹⁴

3.2 Medienes dekning av tidagerskrigen

Den 27. juni kunne Aftenposten og Arbeiderbladet skrive om økt spenning mellom regjeringene i Ljubljana og Beograd og mobiliseringen av de regionale styrkene i Slovenia. Både i Aftenposten og Arbeiderbladet var faren for denne konflikten og hvor enkelt den kunne spre seg og vokse, diskutert. I en kronikk skrev Aftenposten: «Det drama som for tiden utspilles i Jugoslavia, er ledd i en unngåelig opprydningsprosess som igjen er en avgjørende

¹⁰ Mønnesland, *Jugoslavia-Konflikten*, side: 69.

¹¹ Toni Liversage, *Den jugoslaviske tragedie*, (København: Gyldendal, 1997), side 98.

¹² Mønnesland, *Jugoslavia-konflikten*, side 69

¹³ Maciej Chmielewski, "Slovenian Territorial Defense in the Ten-Day War," *Scientific Journal of the Military University of Land Forces* 18, 3 (2021): 593, <https://doi.org/10.5604/01.3001.0015.3411>.

¹⁴ «Joint Declaration of the EC troica and the Parties directly Concerned with the Yugoslav Crisis (Brioni Accord),» Hentet 15.05.2024 fra <https://peacemaker.un.org/croatia-slovenia-serbia-brioni91>.

forutsetning for at også Balkans folk i neste omgang skal kunne delta i, høste fordeler av – og yde verdifulle bidrag til – et nært og forpliktende internasjonalt samvirke. Det ville vært dypt tragisk om veien dit hen, som under enhver omstendighet blir lang og tung, også skal stenkes i blod.»¹⁵ Også i Arbeiderbladet blir fremtiden og dens usikkerhet diskutert. I et intervju sa professor Svein Mønnesland ved det slaviske–baltisk instituttet ved Universitet i Oslo følgende: «Dersom hæren griper inn, vil det være fare for væpnet konflikt på Balkan.» Kommentarene i både Aftenposten og Arbeiderbladet viste de mørke skyene som de som kjente Balkan, fryktet. Mønnesland hadde også håp for at situasjonen kunne bedres og overgangen i Jugoslavia kunne skje slik som transformasjonen i land som DDR, Polen og de baltiske landene, altså en «rolig» transformasjon fra kommuniststyret og planøkonomi til et demokrati og en markedsøkonomi. Det skal imidlertid sies at selv om overgangsperioden i landene nevnt ovenfor, som i forhold til Jugoslavias oppløsning kan sies å være en fredelig affære var de ikke uten konflikt.¹⁶

28. juni ble et helikopter med to piloter og en JNA-offiser som prøvde å nærme seg den ungarske grense, skutt.¹⁷ I Aftenposten og Arbeiderbladet får vi et felles bilde av konflikten som blusset opp – og gang på gang varsler, nokså korrekte om hvordan oppløsningen av forbundsrepublikken kunne føre til krig i Balkan.

29. juni dro tre EF-topper og utenriksministrene Jacques de Poos fra Luxembourg, Hans van der Bruk fra Nederland, og Gianni de Michele fra Italia ned til Beograd for å avtale fram en våpenhvile. De tre var en del av EFs diplomatiske troika, og den nye europeiske diplomatiske selvstendigheten. De skulle løse et europeisk problem uten amerikanernes hjelp og innblanding. Ministerne dro ned til Beograd og Zagreb med politisk støtte fra det europeiske samfunn og trusselen om å stoppe økonomisk støtte til Jugoslavia. De frøs avtaler og avbrøt samtaler om lån og bistand på til sammen 22 milliarder kroner. Men som Aftenpostens korrespondent skriver og EF uttalte, støttet ministerne ikke Slovenias og Kroatias uavhengighetserklæringer. De ville at delrepublikkene skulle fryse erklæringene i tre måneder frem til partene ble enig om en løsning. De mente heller at JNA-troppene måtte returnere til sine kaserner.¹⁸ Presset og møtene lyktes, og Slovenia og sentralregjeringen i Jugoslavia ble

¹⁵ Andreas Norland (sjefsredaktør), «På bristepunktet,» *Aftenposten*, 27.06.1991, side 2.

¹⁶ Elisabeth Bakke og Joakim Ekman, «25 år etter kommunismens fall,» *Nordisk Østforum* 29, 2 (2015): 1, <https://www.idunn.no/doi/full/10.18261/ISSN1891-1773-2015-02-01>.

¹⁷ Kåre M. Hansen, «Harde trefninger i Jugoslavia» *Aftenposten*. 28.06.1991, side 8.

¹⁸ Per Nordrum, «EF satser sterkt for å løse krisen.» *Aftenposten*. 29.06.1991, side 10.

enig om en våpenhvile den fredagen. Våpenhvilen tredde i kraft klokken 21.00, men ifølge slovenerne og pressen ble ikke våpenhvilen holdt. JNA-tropper angrep en grenseovergang mot Østerrike, blokkert av lastebiler og andre objekter.¹⁹

30. juni var en søndag, og bare Aftenposten hadde søndagsavis. Aftenposten rapporterte at kampene fortsatte, selv om våpenhvilen var signert av alle partene. Presidentrådet i Beograd var endelig klart til å velge en ny president etter at stillingen hadde stått tom siden 15. mai. Serbias delegat hadde godtatt å støtte den nye presidenten Stjepan Mesic, men ikke uten krav. Serberne krevde at Slovenias og Kroatias uavhengighetserklæringer skulle settes på is fordi de ønsket å komme fram til en fredelig løsning. Men rådet fikk ikke valgt en ny president da den slovenske delegasjonen boikottet møte. Våpenhvilen var ennå ikke blitt ratifisert av det slovenske parlamentet. Kampene om grensepostene fortsatte med fly og stridsvogner. Aftenpostens journalister rapporterte at ifølge slovensk radio hadde tre mennesker blitt drept i disse trefningene.²⁰ Aftenpostens korrespondent Willersrud var selv i felten og skildret den ansente stemningen mellom de slovenske troppene og deres motpart – noen ganger bare hundre meter fra hverandre. De intervjuet en 26 år gammel slovensk soldat ved navn Robert Grilc, som bevoktet veien til flyplassen i hovedstaden Ljubljana. Den ansente stemningen oppsummeres i et sitat Grilic gav: «Skyter de, så skyter vi» og «Her kjenner vi hver stein og hver sti, og kjemper for vårt folk og vår frihet».²¹ Gjennom norsk presse ser vi at gapet mellom slovenerne og serberne hadde økt katastrofalt. På kort tid hadde de gått fra broderfolk og et «oss»-syn til fiender med et «oss og dem»-syn. JNA-troppene ble sett på som fiender. President Kucans uttalte følgende: «Denne krigen i virkeligheten (sic) har påskyndet uavhengighetsprosessen for Slovenia, og har gjort en fortsatt deltagelse i Jugoslavia enda mer umulig.»²²

Aftenposten intervjuet JNAs kompanisjef, major og kroatisk offiser Boris Bivec. Den ansente situasjonen etter våpenhvilen fortsatte; blant annet ble ektefellen til en offiser holdt til fange i flere timer. Da Bivec spurte om situasjonen hadde bedret seg etter våpenhvilen, var svaret: «Teoretisk ja, men i praksis er det like spent».²³ Slovenerne oppfordret soldatene til å komme ut av leiren og snakke. De fleste troppene i leiren var vernepliktige unge menn i 18–19-årsalderen.

¹⁹ Asmund Willersrud, «Beograd prøver våpenhvile,» *Aftenposten*, 29.06.1991, side 10.

²⁰ Asmund Willersrud, «Ny usikkerhet i Beograd,» *Aftenposten*, 30.06.1991, side 8.

²¹ Asmund Willersrud, «Nervekrig i Slovenia,» *Aftenposten*, 30.06.1991, side 8.

²² Willersrud, «Ny usikkerhet.»

²³ Willersrud, «Nervekrig.»

1. juli sendte EF en ny delegasjon for å mekle frem fred. Delegasjonen som returnerte lørdag, trodde den hadde sikret en avtale om våpenhvile. Men kampene fortsatte.²⁴

2. juli skrev Arbeiderbladets utenrikskommentator Erik Sagflaat en lang kommentar om den pågående konflikten.²⁵ Likt som professor Mønnesland varslet han den store faren som kunne bryte ut. Overskriften lød: «Nasjonalistisk krutt i Balkans etniske salat», en humoristisk men seriøs overskrift. Krutt-delen kommer av at Balkan har gjennom tidene blitt kalt en kruttønne.²⁶ Kruttønner inneholder krutt, men er i seg selv ikke farlige; tønnene oppbevarer krutt et trygt sed for å unngå skade på kruttet eller andre. Men Sagflaat advarer om at kruttønner kan antennes. Begge sider av det politiske spektrum advarte mot faren for at konflikten kunne blusse opp, som vi i ettertid vet at den gjorde. Tønne ble antent og følgene av eksplosjonene rystet verden og Balkan.

3. juli rapporterte Arbeiderbladet om den skjøre våpenhvilen som ble brutt av begge parter. Den andre våpenhvilen tok effekt dagen før. Men allerede 3. juli kunne avisen rapportere at slovenske tropper hadde angrepet en militær konvoi som returnerte til basen sin. Stipe Mesic ble valgt som president for rådet, men hadde en vanskelig oppgave i vente: å holde en vaklende føderasjon samlet. Både Aftenposten og Arbeiderbladet har rapportert og diskutert JNAs mangel på kontroll. Ifølge rapporter fra Beograd ble mange av beslutningene hæren gjorde de første dagene i krigen, utført av hærledelsen selv – uten politisk støtte fra presidentrådet.²⁷ Diplomatiens vei gikk heller ikke bra; Tysklands utenriksminister måtte avbryte møter i Slovenia etter massive flyangrep fra det jugoslaviske luftforsvar.²⁸

Mellom 4. og 6. juli så konflikten ut til å blusse opp til en storkrig, Hærledelsen innkalte 200 000 reservister fra Serbia og Bosnia-Hercegovina for å fylle hull som desertende slovenere og kroater hadde etterlatt. En militærkollene på 150 stridsvogner, pansrede kjøretøy og tusenvis av soldater forlot Beograd tidlig den 3. juli.²⁹ Samtidig hadde hæren godtatt Stipe Mesic som president og øverstkommanderende for forsvaret i Jugoslavia. Det ble ikke meldt om nye trefninger etter den 3. juli, og på dette stadiet kunne krigen gå begge veier. Slovenerne

²⁴ Dag Halvorsen, «Håpet endte i skuffelse,» *Arbeiderbladet*, 01.07.1991, side 12.

²⁵ Erik Sagflaat, «Nasjonalistisk krutt i Balkans etniske salat» *Arbeiderbladet*, 02.07.1991, side 12.

²⁶ Svein Mønnesland, «Srebrenica 25 år etter – hvordan kunne folkemordet skje?,» *Skandinavisk Tidsskrift for Internasjonale Studier* 78, 2 (2020): 195 – 206. DOI: <https://doi.org/10.23865/intpol.v78.2317>

²⁷ Dag Halvorsen, «Hæren uten politisk kontroll,» *Arbeiderbladet*, 03.07.1991, side 13.

²⁸ Nils Morten Udgaard, «Kohl advarer Beograds hær,» *Aftenposten*, 03.07.1991, side 7.

²⁹ NTB – AFP – Ap, «Forsonlige toner fra hæren,» *Arbeiderbladet*, 04.07.1991, side 13.

hevdet å ha tatt 1700 krigsfanger i løpet av kampene, men ifølge Sagflaat var dette tallet trolig lavere.³⁰

En del jugoslaviske tropper var blitt drept eller tatt til fange. Hærledelsen sendte inn 3000 soldater med lettere pansrede kjøretøy. Uten støtte fra infanteri kan imidlertid pansertropper eller andre militære kjøretøy enkelt bli omringet.³¹ Dette skjedde under tidagerskrigen. Fredag den 5. juli kom nyheten fra Arbeiderbladet om at presidentrådet hadde gitt Slovenias regjering flere ordre. Den ene ordren var at slovenske styrker skulle returnere til sine baser innen midnatt fredag 5. juli. Den andre var at alle krigsfangene skulle overgis innen midnatt. Den tredje ordren var at alle grenseoverganger skulle overgis til jugoslaviske myndigheter innen søndag 7. juli.³² Slovenias statsminister Lojze Peterle avviste ordrene, og Slovenias informasjonsminister sa at «Jugoslavia ikke lenger har noen grenser mot Østerrike og Italia».³³ Presidentrådets president Ante Markovic bekreftet de slovenske og vestlige teoriene om at den jugoslaviske hæren hadde handlet uten fullmakt. Han sa at de politiske lederne ikke hadde gitt ordre om å bruke vold i Slovenia. Det var hærledelsen selv som hadde tatt beslutningene i dagene etter uavhengighetserklæringen og frem til Markovic ble valgt som president.³⁴ Men selv om partene truet hverandre, var det ingen aktiv krigføring – bare trusler om fremtidig vold. Hæren som ble sendt fra Beograd, var ennå på vei mot konfliktområdet Kroatia og Slovenia.

6. juli skrev Arbeiderbladet at slovenerne tok de første stegene mot fred. De demobiliserte 10 000 heimevernsstyrker og løslatte 2100 fangede soldater.³⁵ Mesic klarte å ta kontroll over hæren og uttalte ifølge Arbeiderbladet at «hæren er under politisk kontroll og at den vil bli i sine forlegninger selv om Slovenia ikke gir fra seg grensekontrollen innen i morgen».³⁶ De diplomatiske forhandlingene hadde fått reelle konsekvenser på bakken. Senere i artikkelen ble Mesic sitert av den tyske avisen *Blid Zeiting* og skal ha uttalt: «Vi vil løse konfliktene med politiske midler, og det vil ikke gå mer blod til spille».³⁷

³⁰ Erik Sagflaat. «Den serbiske hær viser muskler,» *Arbeiderbladet*, 04.07.1991, side 12.

³¹ Mønnesland, *Jugoslavia-konflikten*, side 69

³² NTB – AFP- Reuter, «Slovenia avviser fredsultimat,» *Arbeiderbladet*, 05.07.1991, side 13.

³³ NTB – AFP- Reuter, «Slovenia.»

³⁴ NTB – AFP- Reuter, «Slovenia.»

³⁵ NTB – AFP – Reuter, «Økende optimisme i Slovenia» *Arbeiderbladet*, 06.07.1991, side 12.

³⁶ NTB – AFP – Reuter, «Økende.»

³⁷ NTB – AFP – Reuter, «Økende.»

8. juli hadde partene møttes søndag på øya Brioni utenfor Kroatia. De var i gang med å forhandle en avtale som kunne løse konflikten som hadde brutt ut. Forhandlingene var godt i gang, og EF-mediatorene hamret løs for å få en avtale gjennom dagen og natten.³⁸

9. juli ble Brioni-avtalen signert. Til stede var Kroatia, Slovenia, Serbia og den jugoslaviske regjeringen. Avtalen ga Slovenia kontroll av grensepostene, under den forutsetning at landet fulgte pålegg fra regjeringen i Beograd og tillot EF-observatører å overvåke fredsavtalen. Ifølge Arbeiderbladet hadde avtalen flere svakheter. Uavhengighetsprosessen ble satt på is i tre måneder. Avtalen hadde heller ingen bestemmelser for hva som skulle skje da tiden rant ut, eller om regjeringshæren skulle trekke seg ut fra Kroatia.³⁹

Gjennom hele konflikten var mediernes dekning rettferdig og nyansert. Som tidligere nevnt fulgte Aftenposten og Arbeiderbladet god presseskikk i den forstand at de snakket med begge parter i saken.⁴⁰ På den ene siden av den slovenske soldaten Robert Grilc, på den andre siden var JNA-majoren Boris Bivec. Avisene tok ikke parti i konflikten og hadde ved flere anledninger advart faren ved Slovensk uavhengighet. Samtidig kommenterte begge avisene at nasjonene hadde rett til selvbestemmelse, og sammenlignet Slovenia med Norge i 1905.⁴¹ Begge landene var små fjellnasjoner som søkte etter frihet fra et større broderfolk. En svakhet for trykkaviser var deres fasthet; nyheten kunne være fersk da den ble trykket, men kunne raskt bli feil eller utdatert i det som var en verden i rask forandring til internettets alder. Da krigen begynte, var internett bare et samarbeidsredskap for forskere i Europa. Da konflikten blusset opp i 1995, hadde bare Dagbladet og Brønnøysunds Avis elektronisk avis tilgjengelig – og bare for de med internetttilgang.⁴²

³⁸ NTB – AFP – DPA. «Kamper i Kroatia mens EF mekler» *Arbeiderbladet*, 08.07.1991, side 13.

³⁹ NTB-Reuter. «Fredsplan fjerner ikke krigsfrykten» *Arbeiderbladet*, 09.07.1991, side 13.

⁴⁰ «Vær Varsom-plakaten,» Hentet 14.05.2024 fra <https://presse.no/pfu/etiske-regler/vaer-varsom-plakaten/>.

⁴¹ Karsten Alnæs, *Historien om Norge: En ny arbeidsdag* (Oslo: Gyldendal, 1999), side 79

⁴² Oliver Rønning, Niklas Aune Johnsen, og Andreas Budalen, «Brønnøysunds Avis slo Dagbladet på målstreken i 1995 – feirer 25 år som nettavis» *NRK*, 06.03.2020.

4 Srebrenica-massakren

4.1 Hva skjedde i Srebrenica?

Krigen mellom utbryter-republikken Srpska (med støtte fra Jugoslavia, som da bestod av Serbia og Montenegro) og Bosnia-Herzegovina er blant den mest brutale konflikten som brøt ut etter Jugoslavias fall. Ifølge den internasjonale domstol for forbrytelser i det tidligere Jugoslavia ble 104 732⁴³ mennesker drept i løpet av konflikten som varte mellom 1992 og 1995.⁴⁴ Dessuten ble to millioner mennesker flyktninger; de flyktet enten til andre områder i Bosnia, eller så søkte de asyl i andre land. Bølgen av flyktninger fra det tidligere Jugoslavia hadde stor påvirkning på verden.

Bosnia-Herzegovina vedtok å bli uavhengig i en folkeavstemning i 1992,⁴⁵ en folkeavstemning som i stor grad ble boikottet av den bosnisk-serbiske befolkningen i landet. (Med bosnisk-serbisk menes bosniere av serbisk ett – disse er som regel ortodokse. Med bosnisk menes muslimske bosniere.) JNA-tropper og serbiske militser angrep Bosnia i løpet av kort tid og startet dermed krigen. I løpet av krigen ble sivile røsket opp, og disse flyktet fra flere områder til ly – blant annet til byen Srebrenica.

Srebrenica og flere andre bryer ble havn for bosniere som flyktet fra de bosniske-serbiske og serbiske troppene. Befolkningstallet i byen steg fra 30 000 til 70 000. Da bosnisk-serbiske tropper angrep Srebrenica i 1993, valgte øverstkommanderende for FN-styrken UNPROFOR (United Nations Protection Force) i Bosnia, Philippe Morillon, å dra til byen. Der ble han omringet av de desperate borgerne som tryglet om hjelp. For å imøtekomme deres bønnfallinger plantet han FN-flagget.⁴⁶ Byen, og senere flere andre byer, ble av FN erklært som «sikker sone» av resolusjon 819.⁴⁷ Likevel ble ikke den bosniske styrken i byen avvæpnet av den nye FN-garnisonen; den besto av 5000 soldater og fortsatte å raide bosnisk-serbiske styrker utenfor byen. Dette var en av de bosnisk-serbiske argumentene til å innta byen senere i 1995. At et «sikkert område» ble brukt som skalkeskjul for bosniske tropper,

⁴³ Zwirzchowski og Tabeau, *The 1992-95 war in Bosnia and Herzegovina*, Side: 2.

⁴⁴ International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, «The Conflicts,» hentet 23.04.2024 fra <https://www.icty.org/en/about/what-former-yugoslavia/conflicts>.

⁴⁵ Mønnesland, *Jugoslavia – konflikten*, side 113

⁴⁶ Sarah E. Wagner, *The fall of Srebrenica. In To Know Where He Lies: DNA Technology and the search for Srebrenica's Missing* (Berkeley, Los Angeles, og London: University of California press, 2008), side: 30.

⁴⁷ «S/RES/819(1993) (United Nations, 1993),» hentet 15.05.2024 fra <https://digitallibrary.un.org/record/164939?v=pdf>. side: 6.

hadde vært et brudd på internasjonal rett. Kommandøren i 1995 var den nederlandske Oberst Thomas Jakob Peter Karremans, leder for DutchBat III. Hans oppdrag var å beskytte byen og innbyggerne.

Angrepet på Srebrenica begynte 6. juli 1995. VRS-tropper angrep den sikre sonen Srebrenica med tungt artilleri og stridsvogner. Angrepet fortsatte frem til byen ble overgitt til VRS-troppene den 11. juli. Dutchbat hadde tre møter med VRS-ledelsen, to av dem med representanter for den sivile befolkningen i Srebrenica. I disse møtene ble overgivelsesprosessen og tryggheten til de sivile diskutert. General Mladic, øverstkommanderende for beleiringen av Srebrenica var til stede. Han anklaget nederlenderne for å ha skutt mot VRS-troppene.⁴⁸ En rekke krav ble lagt fram på disse møtene, blant annet: «Mladic also insisted that he see all the men between the ages of 17 and 60 because he alleged that there were ‘criminals’ in the crowd gathered in Potocari.»⁴⁹ Samtidig som alle menn og eldre gutter ble samlet, gikk Mladic rundt i byen og forsikret folk om at de ikke trengte å være redde fordi ingen skulle skade dem.⁵⁰ Kvinnene og barna ble sendt med buss til de bosniske frontlinjene og videre til trygge territorier.

Mennene og de eldre guttene som ble skilt fra familiene sine, ble sendt ut av byen til gårdsbruk, skoler og varehus. Her ventet de sammen med hundrevis av andre menn. Hva som skjedde videre med disse mennene, varierer, men jeg har valgt å ta for meg en overlevende fra Lydesdorffs bok *Surviving the bosnias Genocide: the women of Srebrenica Speak* fra 2011. Beretningen følger en av de få mannlige overlevende fra massakren. Gruppen med menn han var med, ankom en skole med lastebil. Da de forlot lastebilen, ble de eskortert til et klasserom og beordret om å synge «Srebrenica Belongs to the Serbs, Long Live the Serbian State».⁵¹ Videre ble de avhørt og misbrukt. I grupper på fire ble de så eskortert ut av klasserommet. Den overlevende besvimte, men ble etter hvert eskortert ut. Da ble mennene bedt om å kle av seg. Hendene deres ble bundet på ryggen, og etter en stund ble de kjørt videre annensteds. I en åker dekket av lik⁵² la de seg ned, før de ble beskyttet av menn med strømper over ansiktet. Den overlevende falt ned på marken med de andre som hadde blitt skutt, og gravde seg dypere

⁴⁸ UN. Secretary-General. «Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35 :#the fall of Srebrenica.» Hentet 15.05.2024 fra <https://digitallibrary.un.org/record/372298?v=pdf>. side: 69.

⁴⁹ UN. Secretary-General, «Report,» side: 73.i

⁵⁰ International Residual Mechanism for Criminal Tribunals, «Timeline of a Genocide.» Exhibit number PO4201 Radovan Karadzic trial ICTY. Oversatt av ICTY, hentet 03.05.2024 fra <https://www.irmct.org/specials/srebrenica/timeline/en/story>.

⁵¹ Selma Leydesdorff, *Surviving the Bosnian Genocide: The Women of Srebrenica Speak* (Indiana: Indiana University Press, 2011), side: 144

⁵² Leydesdorff, *Surviving*, side: 145

blant kroppene. Han besvimte, men våknet opp igjen etter en stund. Da han skulle til å reise seg, ble han advart av en annen overlevende om å vente. De to lyktes i å flykte fra stedet, nakne og barbeint.⁵³

I tidsrommet 11. juli til 19. juli ble mellom 7000 og 8000 bosniske menn og gutter drept rundt FNs sikre sone Srebrenica.⁵⁴ Bosniske menn og gutter ble drept i ni forskjellige områder og gravlagt i massegraver.⁵⁵ For å skjule bevis ble noen av disse gravene gravd opp igjen, og kroppene ble gravlagt på nye områder.⁵⁶

4.2 Medienes dekning av Srebrenica-massakren

Den første rapporten om angrepet på Srebrenica i Arbeiderbladet kom 7. juli 1995 i en artikkel skrevet av Erik Sagflaat, journalisten jeg tidligere siterte i kapittelet om tidagerskrigen. Sagflaat rapporterte at den bosnisk-serbiske styrken hadde angrepet den «sikre sonen» Srebrenica.⁵⁷ Sonen hadde siden 1993 vært beskyttet av FN. Både nederlenderne og de bosniske forsvarerne ble beskyttet og skjøt tilbake mot den bosnisk-serbiske hæren. Men den nederlandske troppen stasjonert i byen var i mindretall og manglet forsyninger, våpen og ammunisjon. Opplevelsene til Tor-Inge Kristoffersen, en norsk FN-soldat stasjonert i Bosnia, har bekreftet dette: «Dutchbat manglet forsyninger, noe de hadde gjort i store deler av 95.»⁵⁸ I tjeneste for Norge er et nettsted hvor veteraner kan publisere deres historier, bilder og videoer. Sagflaats omtale av angrepet er bare en liten del av artikkelen; resten av artikkelen diskuterer Unprofors tilbaketrekning fra Bosnia, og at Frankrikes statsministers mente at FN-troppene ikke hadde et klart mandat eller beskyttelse. Franskmennene mente deres tropper lidde tap etter provokasjoner fra serbiske tropper.⁵⁹ Troppenes tilbaketrekning ville vært en massiv operasjon. For å trekke ut de 25 000 troppene fra Bosnia hadde de trengt hjelp fra de resterende flernasjonale troppene på 12 000 samt en planlagt Nato-styrke på 60 000 soldater

⁵³ Lydesdroff, *Surviving*, side: 145

⁵⁴ «Prosecutor v. Radislav Krstic: Judgement,» hentet 15.05.2024 fra <https://www.icty.org/x/cases/krstic/tjug/en/krs-tj010802e.pdf>.

⁵⁵ «Facts about Srebrenica,» hentet 15.05.2024 fra [Microsoft Word - Justice in transition_eng_01.doc \(icty.org\)](#), side 4.

⁵⁶ Ibid, side 2.

⁵⁷ (Republika Srpskas hær) Mønnesland, *Jugoslavia-konflikten*, side 110.

⁵⁸ Tor-Inge Kristoffersen, «Sommeren 95,» hentet 24.04.2024 fra <https://www.itjenestefornorge.no/historier/sommeren-95>

⁵⁹ «France in the Balkans,» Hentet 14.05.2024 fra <https://www.cheminsdememoire.gouv.fr/en/france-balkans>.

fra Italia. Men som Arbeiderbladet skrev, trengtes bare Nato-styrken hvis de retrettene soldatene hadde måttet slåss seg ut gjennom fiendtlige linjer.⁶⁰

Aftenpostens dekning av angrepet kom mandag 10. juli, tre dager etter Arbeiderbladets. Da hadde angrepet intensifisert, og en nederlandske soldat ble drept og flere tatt til fange. Det sikre området ble mindre og mindre sikkert. Ifølge AP-Reuters sto bosnisk-serbiske styrker utenfor med tunge våpen som tanks eller artilleri. Unprofor-lederen i Balkan, general Bernard Janvier, avsto anmodningen fra Oberst Karremans om flystøtte til å angripe troppene som beleiret Srebrenica.⁶¹ Hvorfor gjorde han dette? En grunn kan ha vært faren for FN-personell. I mai 1995 hadde Nato-flystyrker bombet bosnisk-serbiske og serbiske militære mål i Bosnia, som en represalie for flyangrepet og for å avverge videre angrep tok bosnisk-serbiske styrker FN-personell til gissel. Den 27. mai kunne Aftenposten rapportere at tre FN-personell hadde blitt lenket fast som militære mål, som menneskelige skjold mot nye angrep.⁶² Men faren for de 40 000 bosniere i sonen ble sett på som en reell trussel, og derfor ble kommandøren for de bosnisk-serbiske troppene Radko Mladic tilsendt et brev fra FN der FN truet med flyangrep og krevde at fremrykningen måtte stanses øyeblikkelig.⁶³ Den 11. juli kunne man lese om flere trusler fra FN rettet mot de bosnisk-serbiske troppene og om den nederlandske soldaten som ble drept den 10. juli og nå brakt hjem. Årsaken til dødsfallet var uvisst den 10. juli, men det viste seg at soldaten ble drept av en bosnisk regjeringssoldat som prøvde å forhindre at FN-troppene skulle trekke seg fra en observasjonspost.⁶⁴ Ifølge avisene truet FN mye, men de etterfulgte ikke sine trusler. Og dermed mistet de prestisje. Som tidligere nevnt var det en av grunnene til at franskrrike ville trekke deres tropper ut av Bosnia. Franske tropper lidde store tap, mangel på klare oppgaver, utstyr og flystøtte. FN hadde tidligere i mai gitt NATO godkjenning til å utføre bombetokt, men som nevnt ble operasjonen avbrutt etter bosnisk-serbiske tok FN-soldater som gissel. De lot seg diktere av bosnisk-serbiske, noe som har blitt kritisert i ettertid. Arbeiderbladets reportasje den 11. var veldig lik, den av også skrevet av NTB-AP-Reuter. Men Arbeiderbladet valgte å ikke inkludere den delen av artikkelen som

⁶⁰ Erik Sagflaat, «FN-soldater i skuddlinjen,» *Arbeiderbladet*, 07.07.1995, side 16.

⁶¹ Mønnesland, «Srebrenica,» side: 201

⁶² NTB-AP-Reuter, «FN-soldater serbernes skjold,» *Aftenposten*, 27.05.1995, side 6.

⁶³ AP/Reuter. «Spent ved Srebrenica: FN truer med NATO» *Aftenposten*, 10.07.1995, side 5.

⁶⁴ NTB-AP-Reuter. «Harde kamper om Srebrenica» *Aftenposten*, 11.07.1995, side 8.

diskuterte den døde FN soldaten. Var det for å spare plass? Eller for å male bosnierne i et bedre lys, mer hvitt enn den gråe fargen aftenposten tegnet.⁶⁵

På tross av truslene fra den bosnisk-serbiske styrken valgte Nato å bombe hæren deres. To tanks ble ødelagt, og en kolonne ble satt i retrett.⁶⁶ Men som tidligere nevnt falt byen samme dag, altså 11. juli. Den 12. juli rapporterte både Aftenposten og Arbeiderbladet om de titusenvis som flyktet fra byen. Allerede da ble FN og Natos mangel på respons mot bosnisk-serbiske styrker kritisert av Bosnias statsminister Haris Silajdzic. Han sa: «Hadde disse luftangrepene skjedd for fem, fire, tre dager siden, ja selv i går, hadde det vært mye bedre.»⁶⁷ Srebrenicas fall ble sett på av verden og norsk presse som en stor fiasko for FN og det internasjonale samfunn; gang på gang hadde FN feilvurdert og mistet troverdighet, og etter at sonen falt, var kritikken omtalt av pressen hard. Mauno intervjuet en bosnisk borger ved navn Nesla Duric, som uttalte følgende: «Vi stolte på at FN ville klare å beskytte denne enklaven [...] De har absolutt ingen steder å dra. Det er ingen vei ut.» Innad i Srebrenica var det om lag 30 000 muslimske flykninger.⁶⁸ Nyhetene fra Srebrenica stilnet etter fallet, men den 27. juli tok FNs krigsforbryterdomstol ut tiltale mot 24 serbere, deriblant presidenten for utbryterrepublikken, Radovan Karadzic, og dens øverste kommanderende for hæren, Radko Mladic. De ble tiltalt for alvorlige forbrytelser. Domstolen utalte at den ikke hadde rukket å behandle rapportene fra Srebrenica. Allerede her ser vi de første faretegnene på forbrytelsene som ble utført i Srebrenica.⁶⁹ Også Aftenposten rapporterte om tiltalen og meldinger om overfall på flykninger fra byen.⁷⁰

Den første artikkelen i Aftenposten om mulig massedrap og massegraver ble trykket den 10. august 1995 og skildrer nye funn fra den amerikanske regjering. Et flyfoto tatt like ved Srebrenica viser at store mengder jord har blitt gravd opp – et mulig tegn på massegraver. Som vi vet i ettertid, var det en av flere massegraver amerikanerne hadde fotografert.⁷¹ Aftenposten la ikke frem anklager om dette; de rapporterte funnene nøytralt. Men hvor nøytral kan en rapport om funn av massegraver være? Arbeiderbladet rapporterte dagen etterpå den sammen anklagelsen fra amerikanerne, dog med litt mer informasjon, men dette skyldes bare at amerikaneres FN-ambassadør la frem en rapport til generalforsamlingen med

⁶⁵ NTB-AP-Reuter, «Kamp om Srebrenica,» *Arbeiderbladet*, 11.07.1995, side 19.

⁶⁶ NTB-AP-Reuter, «Masseflukt fra Srebrenica,» *Arbeiderbladet: Grenseløst*, 12.07.1995, side: 3.

⁶⁷ NTB-AP-Reuter, «Masseflukt.»

⁶⁸ Hanne Mauno, «Fanget i en felle,» *Arbeiderbladet*, 13.07.1995, side: 20.

⁶⁹ Steinar Hansson (Ansvarlig redaktør), «Krigsforbrytere,» *Arbeiderbladet*, 27.07.1995, side: 6.

⁷⁰ Peter Beck, «Støtter tribunal,» *Aftenposten*, 27.07.1995, side: 8.

⁷¹ Reuter/AP, «Muslimer i massegrav?,» *Aftenposten*, 08.10.1995, side: 6.

klare bevis. De tidligere nevnte bildene og vitneutsagnet fra en 63 år gammel mann som overlevde massakren, sa blant annet at grupper på 20 til 25 var blitt stilt opp og skutt.⁷² Begge avisene nevner at 6000 menn og gutter ennå er savnet etter byens fall 11. juli.

Riktignok kan man ikke si at norsk presse i 1995 var helt nøytrale. I 1991 var det ingen gode eller onde parter. Det var det heller ikke i 1995, men det var blitt dannet et bilde. Hvorvidt dette bildet var ufortjent eller feilaktig, kan diskuteres, men serberne og de bosniske serberne ble fremstilt som fienden. Kroatenes og bosniernes hærer og militser begikk de samme forbrytelsene som hærene og militsene til serberne og de bosniske serberne. Disse ble rapportert om i lik grad som bosnisk-serbiske forbrytelser. I en artikkel fra Aftenposten fra 14. august kan vi lese at kroatisk tropp hadde brent ned serbiske hus i de områdene som hadde blitt gjenerobret under deres sommeroffensiv mot de bosniske serberne: «Assisterende utenriksminister Ivan Simonovic har endog bedt offentlig om unnskyldning for sivilpersoners forsøk på å lynsje serbiske flykninger.»⁷³ Dessuten ble også en bil med BBC-journalister beskyttet, og en reporter ble drept. Hvem som skjøt, er ikke kjent. En indikasjon på en god avis eller journalist er at de er bannlyst fra land hvor pressefrihet er kneblet. 18. august 2023 ble for eksempel 54 briter utestengt fra Russland, et land hvor journalisters mangel på pressefrihet er viden kjent, de 54 ble anklaget for «spreading of false information about Russia».⁷⁴ I likhet med britene 28 år senere ble Aftenpostens journalister nektet adgang til republikken Srpska, og korrespondent Andenæs sa: «Graden av adgang for pressen er ofte en presis målestokk for hvor mye en regjering har å skjule.»⁷⁵ I løpet av høsten fikk offentligheten vite mer om Srebrenica-massakren, og bakmennene ble tiltalt for drapene. 45 serbere og 7 kroater ble stilt for retten i Haag i 1995, men tallet steg i tråd med at krigen sluttet og Milosovic mistet makten. Til slutt ble 161 individer tiltalt og 93 dømt.⁷⁶

⁷² NTB-Reuter, «USA mener 2.700 bosniere ble massakrert,» *Arbeiderbladet*, 11.08.1995, side: 15

⁷³ Ulf Andenæs, «Kroater brenner serbernes hus,» *Aftenposten*, 14.08.1995, side: 9

⁷⁴ Pjotr Sauer, «Russia bans dozens of UK journalists, media figures and politicians,» hentet 12.05.2024 fra: https://www.theguardian.com/world/2023/aug/18/russia-bans-dozens-of-uk-journalists-media-figures-and-politicians?CMP=share_btn_url

⁷⁵ Andenæs, «Kroater.»

⁷⁶ «Key Figures of the Cases,» hentet 12.05.2024 fra <https://www.icty.org/en/cases/key-figures-cases>

5 Operasjon Allied Force

5.1 Hva førte NATO til konflikt

Fra 24. mars til 9. juni 1999 utførte Nato under ledelse fra USA en bombekampanje mot Serbia og president Milosevic.⁷⁷ Ifølge Nato var det for å: «halt the humanitarian catastrophe that was then unfolding in Kosovo.»⁷⁸ Hvorfor bombet Nato mål i Serbia og Kosovo? Hvorfor etter å ha operert så forsiktig i de første tre Balkan-konfliktene valgte Nato nå å sette hard mot hard og utføre en koordinert bombekampanje mot Serbia? En årsak kan være at ingen FN- eller NATO-personell sto i fare for å bli tatt som gissel.

Slobodan Milosevic kom til makten i Serbia på 80-tallet og hadde siden den gang sammen med sin regjering fjernet Kosovos autonome rettigheter – rettigheter de hadde hatt siden Titos styre.

I den franske kommunen Rambouillet forhandlet serberne, kosoverne og Den føderale republikk med FN som mekler. Avtalen partene meklet fram, skulle bringe fred og demokrati til Kosovo. Natos fredsbevarende styrker skulle også settes inn.⁷⁹ Fra februar til mars forhandlet partene, men da de skulle signere, nektet serberne.⁸⁰ FN og det internasjonale samfunnet hadde ved flere anledninger anmodet Serbia om å finne en fredelig løsning og oppfylle krav fra FN, men disse ble i stor grad ignorert. Det var på bakgrunn av dette at Nato-medlemmene samlet seg og sendte kravene til Milosevic.

4. NATO's air strikes will be pursued until President Milosevic accedes to the demands of the international community. President Milosevic knows what he has to do. He must:

ensure a verifiable stop to all military action and the immediate ending of violence and repression;

ensure the withdrawal from Kosovo of the military, police and paramilitary forces;

⁷⁷ Benjamin S. Lambeth, *NATO's Air War for Kosovo: A Strategic and Operational Assessment* (

⁷⁸ nato, *Kosovo Air Campaign (March-June 1999)*.

⁷⁹ United Nations, *Rambouillet Accords: Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo* (1999), side: 4 og 58

⁸⁰ Ibid, side: 86

agree to the stationing in Kosovo of an international military presence;

agree to the unconditional and safe return of all refugees and displaced persons and unhindered access to them by humanitarian aid organisations;

provide credible assurance of his willingness to work on the basis of the Rambouillet Accords in the establishment of a political framework agreement for Kosovo in conformity with international law and the Charter of the United Nations. ⁸¹

NATO krevde at den militære operasjonen skulle fortsette frem til kravene i sitatet over ble oppfylt. Men et viktig og legalt tvilsomt faktum gjensto: Nato handlet uten dirkete godkjenning fra FN. FN hadde som tidligere nevnt, fordømt Serbia og Milosevic ved flere anledninger. Men sikkerhetsrådet var fastlåst, og Nato handlet uten FN-mandat. OAF (Operation Allied Force) var ikke en krigserklæring mot den føderale republikken Jugoslavia. Nato sa: «We underline that NATO is not waging war against the Federal Republic of Yugoslavia. We have no quarrel with the people of the FRY.»⁸²

23. april 1999 angrep Nato Serbias allmennkringkaster SRF (Serbias radio og fjernsyn). Hovedbygget ble truffet av missiler, og ifølge ICTY døde mellom 10 og 17 mennesker i angrepet.⁸³ Angrepet var en del av Natos dobbelbruk-mål, det vil si mål som ble brukt av sivile og militære, og som derfor var reelle militære mål. Dette var retningslinjer Nato skapte som omhandlet for eksempel strøm, vann, veier eller bensin-lagre.⁸⁴ Angrepet ble kontroversielt både i Vesten og i Serbia. Nato fikk kritikk for å bombe journalister, mens de selv mente at de hadde advart serberne, og at det var SRF-lederne som hadde valgt ikke å si ifra til sine ansatte, eller ikke rukket å si ifra til dem. Meninger er delte, men en av bakmennene var den tidligere britisk statsministeren Tony Blair, som uttalte på BBC2: «They could have moved those people out of the building. They knew it was a target and they didn't...[i]t was probably for... very clear propaganda reasons.»⁸⁵

⁸¹ NATO, *The situation in and around Kosovo* (Brussels: NATO, 1999)

⁸² NATO, *The situation in and around Kosovo* (Brussels: NATO, 1999)

⁸³ Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia,» Hentet 12.05.2024 Fra <https://www.icty.org/en/press/final-report-prosecutor-committee-established-review-nato-bombing-campaign-against-federal#IVB3> . Side 27 av PDF versjon, punkt 71. URL: <https://www.icty.org/x/file/Press/nato061300.pdf>.

⁸⁴ Schinella, *Bombs without Boots*, side: 66.

⁸⁵ «Final report». /sitat fra *Moral combat – NATO at war*, BBC2, 12.03.2000.

Under OAF gjennomførte Nato-pilotene over 38 000 kampsortier mot strategiske mål i Kosovo og Serbia. De hevdet også å ikke ha lidd noen allierte tap.⁸⁶ Bombetoktene fortsatte i 78 dager, med variert omfang. Dårlige værforhold la en demper på effektiviteten, men etter øktende militært og diplomatisk press kapitulerte Jugoslavia og Milosevic. Mot slutten av kampanjen diskuterte Nato-landene å sende inn bakketter. Noen mener at dette førte i større grad til kapitulasjonen enn det OAF gjorde. Kampanjen førte ikke til at serberne stoppet sine aktiviteter i Kosovo; under operasjonen ble bortimot halvannen millioner kosovoalbanere fordrevet fra sine hjem – opptil 90 prosent av befolkningen.⁸⁷ 10. juni vedtok sikkerhetsrådet en resolusjon: S/RES/1244(1999). Den etablerte serbisk tilbaketrekning og FNs oppdrag om å etablere og styre en sivil administrasjon i overgangsperioden. Nato fikk i oppgave å beskytte og sikre Kosovo, og etablerte derfor KFOR.⁸⁸

5.2 Medienes dekning av Operation Allied Force

Da kampanjen begynte 24. mars, hadde Dagsavisen⁸⁹ et stort portrett av Natos generalsekretær Javier Solana på frontsidene, med en truende overskrift og antikrigsundertittel: «Beordrer angrep» og «Våpnene tok over for diplomatiet».⁹⁰ Begge utsagnene er korrekte og ekte, men kombinasjonen av svart bakgrunn og stor skrift gir et dystert inntrykk. Dessuten gir setningen «Våpnene tok over for diplomatiet» assosiasjoner der situasjoner hvor en kald og kontrollert løsning blir ramponert av krigsglade styrker. Aftenposten på sin side hadde en liten spalte på forsiden med tittelen «Clinton forbereder USA på krig», en mer nøytral overskrift.⁹¹

I en kommentar av Øyvind Johnsen med tittel «Risikabelt dobbelangrep» debatterer han grunnen til at Nato utvidet sin fullmakt til å iverksette fase 1 og 2 samtidig. Han kommenterer faren for motangrep mot Natos flystyrker og serbiske troppers innmarsj i Kosovo, og at de kan brukes til å fordrive kosovoalbanerne: «Problemet er selvsagt at et slikt konsentrert

⁸⁶ Lord Robertson of Port Ellen, «Kosovo One Year On Achievement and Challenge,» PDF versjon: <https://www.nato.int/kosovo/repo2000/report-en.pdf>, hentet 08.05.2024, URL: <https://www.nato.int/kosovo/repo2000/index.htm>

⁸⁷ Anthony M. Schinella, *Bombs without Boots: The Limits of Airpower* (Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2019), side: 84

⁸⁸ «S/RES/1244(1999),» hentet 10.05.2024 fra <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n99/172/89/pdf/n9917289.pdf?token=8BWifsR51rdK44XyPy&fe=true>.

⁸⁹ Steinar Hanson (ansvarlig redaktør), «Nå kommer Dagsavisen,» *Arbeiderbladet*, 23.08.1997, side 7.

⁹⁰ *Dagsavisen*, 24.03.1999, side: 1.

⁹¹ *Aftenposten*, 24.03.1999, side: 1.

angrep ikke bare øker skadevirkningene på den jugoslaviske armeen. [...] Men det kan også føre til at konflikten forbitres fullstendig, slik at militært press i lang tid blir nødvendig.»⁹² Johnsen var skeptisk til kampanjen, og det han fryktet skulle skje, skjedde: Den serbiske hær fordrev nesten 90 prosent av den kosovoalbanske befolkningen, og Nato-kampanjen og bombingene som medfulgte, strakk seg ut i nesten tre måneder. En avis trykker til tider «sin» egen mening på en sak, ofte kalt en lederartikkel eller kommentar. 24. mars trykket Aftenposten tittelen «Norge i angrepskrig». Det er en nyansert oversikt over konflikten, der de kommenterer mulige svakheter med hva som skjer etter Milosevic overgir seg, og hvorvidt Nato har rett til å angripe en suveren stat. «NATO prøver å løse et dilemma som verden aldri har funnet svar på: Kan vi i strid med hevdvunnen internasjonal rett bruke makt mot en suveren stat som begår forbrytelser mot sin egne borgere?»⁹³ Avisen nevnte også den store politiske splittelsen rundt OAF, at 41 av 100 amerikanske senatorer stemte imot.⁹⁴

På Albansk informasjonssenter satt de norske kosovoalbanerne og så på bildene fra CNN som kom inn. Det var jubel, men som Stokke sier var det ikke en klar eufori. En blandet følelse av sorg for de sivile liv som kan gå tapt, men glede «over at våpenmaskineriet til Milosevic blir skadet» ble følt.⁹⁵ Det var mye håp bygget rundt Natos intervensjon. På Sandaker i Oslo satt medlemmene i Den jugoslaviske klubben og fulgte nyhetene. Stemningen der var disparat fra informasjonssenteret. Medlemmer Aftenposten intervjuet, mente at forhandlingene ikke var inngått på gode premisser. «Når NATO legger frem et ark og sier skriv under eller bli bombet, kan ikke det kalles forhandlinger.»⁹⁶ Deres holdning kan ikke klandres i likhet med kosovoalbanernes; en parts land ble bombet av en overveldende fiende bygget opp av 19 nasjoner, mens den andre så at deres landsmenn ble fordrevet og nedtrykket. Men dette er en nyansert artikkel som ikke tar noens parti. I tillegg belyser den den serbisk-norske holdningen at pressen ikke har rapportert nøytralt, og faren mot serberne i Norge fra angrep mot andre flyktninger fra det tidligere Jugoslavia.

Den 23. april kunne Dagsavisen rapportere om bombingene av det serbiske radio- og tv-hovedkvarteret i Beograd. Dagsavisen skildret hendelsesforløpet og intervjuet senere i artikkelen Per Edgar Kokkvold i Norsk Presseforbund. Han gav sin mening om hvorfor bombingene av SRF var «en monumental tabbe»; han viser til at uten SRFs dekning hadde ikke

⁹² Øyvind Johnsen, «Risikabelt dobbeltangrep,» *Dagsavisen*, 24.03.1999, side 13

⁹³ Einar Hanseid (Sjefsredaktør), «Norge i angrepskrig,» *Aftenposten*, 25.03.1999, side 18.

⁹⁴ Hanseid (Sjefsredaktør), «Norge i angrepskrig,»

⁹⁵ Olga Stokke, «Krigen i Kosovo splitter også i Norge,» *Aftenposten*, 25.03.1999, side 4

⁹⁶ Stokke, «Krigen i Kosovo», undertittel: «Serbere: dette er helt forferdelig».

Vesten fikk tilgang til det nedskutte Nighthawk-flyet som viste bilder fra bombingene av et passasjertog og bygninger i Pristina og dessuten angrep på en sivil flykningsrute.⁹⁷ Dette var informasjon som den serbiske kanalen rapporterte om, før Nato selv valgte å kunngjøre. De to angrepene på sivile ble etterforsket av ICTY, som valgte å ikke reise en tiltale.⁹⁸ Dette representerer ikke nødvendigvis avisens mening, men de velger selv hvem de skal intervju og hvilke meninger som skal trykkes. Dagen etter angrepet publiserte Aftenposten en lederartikkel «NATOs jubileum og midtlivskrise», Nato fulgte 50 år og alle statsoverhoder var samlet i Washington, Aftenposten oppsummerte Nato og Norges forhold de 50 årene. de reflekterte på Natos fremtid «Kosovo er blitt NATOs første ‘varme’ krig» og «dette er en krig NATO ikke kan tape uten å få et politisk ulivssår.»⁹⁹

OAF begynte å bli kontroversiell, og protester brøt ut i Tyskland, Italia, og Washington.¹⁰⁰ Dagsavisen og Aftenposten vaket ikke fra å dekke kontroversielle Nato handlinger i Serbia. Som tidligere nevnt skrev Dagsavisen om bombingene av et passasjertog og flykningsruter. Og da landsbyen Korisa i Kosovo ble bombet 14. mai, der opp mot 80 flyktninger døde, ble det kritisert i norsk presse. NATO uttalte på tidspunktet at det var et legitimt mål, serberne nektet for at byen var en militær lei eller at det var andre militære mål i området, noe som senere ble motbevist av ICTY og det amerikanske maritimekrigsakademiet.¹⁰¹

Kampanjen ble avsluttet 10. juni 1999, den serbiske hæren trakk seg tilbake, NATO og FN rykket inn.¹⁰²

⁹⁷ Anders Giæver, «'Monumental tabbe',» *Dagsavisen*, 24.04.1999, side 12.

⁹⁸ «Final Report». Side 24, punkt 62 og side 27, punkt 70. i PDF versjonen. URL: <https://www.icty.org/x/file/Press/nato061300.pdf>.

⁹⁹ Einar Hanseid (sjefsredaktør), «NATOs jubileum – og midtlivskrise,» *Aftenposten*, 24.04.1999, side 10.

¹⁰⁰ NTB-Reuters, «Demonsterte i Tyskland», «Demonsterte i Italia», og «Demonsterte i Washington,» *Dagsavisen*, 25.04.2024, side 17.

¹⁰¹ Fredric I. Borch, *Targeting after Kosovo: Has the Law Changed for Strike Planners?* (Newport: Naval War College, 2003), side 74.

¹⁰² Ole Kristian Bjellaanes (NTB), «INN I KOSOVO,» *Dagsavisen*, 11.06.1999, side 9.

6 Konklusjon

Fra tidagerskrigen brøt ut om frem til Nato avsluttet sin bombekampanje mot Serbia, ble verden og Norge vitne til en rekke brutale kriger. Fra Slovenia i nord og til Kosovo i sør, fra 1991 til 1999. Krigene som førte til Jugoslavias fall er ennå et sårt tema, og følgene av krigen kan ennå sees i land som Kosovo eller Bosnia. Det er 33 år siden den første av krigene brøt ut. Tiden har gitt oss flere kilder og informasjon som mediene på den tiden manglet. Da Slovenia og Kroatia erklærte seg uavhengig startet trodde mange feilaktig at det ville bli en kortvarig og intern konflikt. Jugoslavia gikk i oppløsning og ut fra sambandsrepublikken etablerte det seg 7 nye og uavhengige republikker, livene til alle innbyggerne forandret seg drastisk, det som en dag var en fredfull landsby kunne i løpet av kort tid bli til en slagmark. Hærer inntok områder og trakk seg tilbake, sivile tap av liv, eiendom og fremtid var ubergelig. En av de verste massakrer i Europas moderne historie ble begått, med 8000 sivile myrdet. Det internasjonale samfunn så med forskrekkelse dette skje, og følgene for FN var utallige, fra svekket prestisje internasjonalt og en intern etterforskning på hvordan de kunne la mennesker de hadde lovet å beskytte bli ofte for folkemord. Jeg tror at det var på bakgrunn av disse tidligere alvorlige feiltagelser og feilvurderinger at Nato våren 1999 iverksatte Operation Allied Force, organisasjonens første angrep mot en suveren stat og mer spesifikt mot en leder. Operasjonen ble ifølge Nato startet mot Milosevic og hans forbrytelser mot kosovoalbanerne. En forsvarasallinse følte seg nødt til å gå i angrep

Pressen skrev fra første stund om konfliktene og deres dekning skildret begge parters synspunkt, de intervjuet opprørerne og regjeringssoldater. Statsmenn og borgere. Under tidagerskrigen slåss slovenerne det de mente var en kamp for frihet, i Beograd ble det sett på som et opprør som måtte slås ned. Avisene mannet til ro og en fredelig løsning. Etter og under Srebrenica massakren kom det rapporter fra bakken om forferdeligheter, disse ble etter hvert bekreftet og verden fikk litt etter litt kjennskap til hva som skjedde da den sikre sonen falt 11. juli. FN og det internasjonale samfunn fikk hard kritikk i norsk presse av bosniere og høytstående nordmenn. Kritikken som haglet i tiden etter Srebrenica massakren kom fra begge sider at det politiske spektrum, og er enda et mørkt kapittel i FNs historie. Den saken som splittet norsk offentlighet og presse mest var OAF dagsavisen gav inntrykk av å være antikrigsavis. Aftenposten på sin side var ikke en prokrigsavis, ingen av avisen var prokrig, de holdt den gylne middelvei. Aftenposten og Dagsavisen rapporterte de ødeleggende resultater

av bombingene og forsøkte ikke å hvitvaske Natos operasjon i Jugoslavia. Begge avisene skrev om de tre verste angrepene der store mengder sivile liv gikk tapt, angrepet på passasjeretog i Beograd, Korisa landsbyen, nyhets og radio bygningen, og flykningsruten. Hendelser som serbiske medier kunne rapportere først og som etter vestlig mediedekning ble bekreftet av Nato. Om Nato forsøkte å gjemme disse hendelser kan ikke vites, de lyktes ikke og opinionen i Norge ble stadig gjennom de 78 dagene den fortsatte negativ til operasjonen. Hvordan klarte korrespondentene å skildre nyhetene fra bakken, så upartisk som de gjorde. Det kan ha noe med deres nærme kontakt til fronten, eller samarbeid mellom innad pressekorpsset og på tvers av mediehus. Jeg har gjennom denne oppgaven analysert to aviser fra 1991 til 1999 og har kun oppdaget ett forsøk på propaganda eller vinkling av sannheten og det var da Arbeiderbladet ikke inkluderte informasjonen om at den den nederlandske soldaten som ble drept i Srebrenica. Han ble drept av en bosnisk soldat, som Aftenposten skrev om. Aftenposten og Arbeiderbladet senere dagsavisen var upartisk og rapporterte nyhetene til deres beste evne gjennom alle konfliktene. Ingen journalist eller historiker kan være helt upartisk i sjel, men gjennom deres arbeid syns jeg at de klarte å være det i deres arbeid.

7 Bibliografi

Primærkilder:

Aftenposten. 24.03.1999, side: 1

Andenæs, Ulf. «Kroater brenner serbernes hus.» *Aftenposten*. 14.08.1995, side: 9

AP/Reuter. «Spent ved Srebrenica: FN truer med NATO.» *Aftenposten*. 10.07.1995, side 5.

Beck, Peter. «Støtter tribunal.» *Aftenposten*. 27.07.1995, side: 8.

Bjellaanes, Ole Kristian (NTB). «INN I KOSOVO.» *Dagsavisen*. 11.06.1999, side 9. URL: http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_dagsavisen_null_null_19990611_115_151_1

Dagsavisen. 24.03.1999, side: 1.

Giæver, Anders. «'Monumental tabbe'.» *Dagsavisen*. 24.04.1999, side 12. URL: http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_dagsavisen_null_null_19990424_115_108_1.

Halvorsen, Dag. «Håpet endte i skuffelse.» *Arbeiderbladet*, 01.07.1991, side 12.

Halvorsen, Dag. «Hæren uten politisk kontroll» *Arbeiderbladet*. 03.07.1991, side 13. URL: <https://www.nb.no/items/c639686067840c95354e3ca41a86b746?page=0>

Hanseid, Einar (Sjefsredaktør). «Norge i angrepskrig.» *Aftenposten*. 25.03.1995, side 18.

Hanseid, Einar (sjefsredaktør). «NATOs jubileum – og midtlivskrise.» *Aftenposten*, 24.04.1999, side 10.

Hansen, Kåre M. «Harde trefninger i Jugoslavia» *Aftenposten*. 28.06.1991, side 8.

Hanson, Steinar (ansvarlig redaktør). «Nå kommer Dagsavisen.» *Arbeiderbladet*. 23.08.1997, side 7. URL: http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_arbeiderbladet_null_null_19970823_113_193_1.

Hansson, Steinar. «Kringforbrytere.» *Arbeiderbladet*. 27.07.1995, side: 6. URL: http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_arbeiderbladet_null_null_19950727_111_170_1

Håland, Leif Amund. «Milosevic arrestert, dramaet i Beograd over» *Stavanger Aftenblad*. 01.04.2001. URL: <https://www.aftenbladet.no/lokalt/i/Q9PLq/milosevic-arrestert-dramaet-i-beograd-over>

Johnsen, Øyvind. «Risikabelt dobbeltangrep.» *Dagsavisen*. 24.03.1999, side 13. URL: http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_dagsavisen_null_null_19990324_115_82_1

«Joint Declaration of the EC troica and the Parties directly Concerned with the Yugoslav Crisis (Brioni Accord).» Hentet 15.05.2024 fra <https://peacemaker.un.org/croatia-slovenia-serbia-brioni91>.

Kristoffersen, Tor-Inge. «Sommeren 95.» hentet 24.04.2024 fra <https://www.itjenestefornorge.no/historier/sommeren-95>

Lord Roberts of Port Ellen. «Kosovo One Year On Achievement and Challenge.» PDF versjon: <https://www.nato.int/kosovo/repo2000/report-en.pdf> . Hentet 08.05.2024, fra URL: <https://www.nato.int/kosovo/repo2000/index.htm>

Mauno, Hanne. «Fanget i en felle.» *Arbeiderbladet*. 13.06.1995, side: 20.

NATO. *The situation in and around Kosovo*. Brussels: NATO, 1999. URL: <https://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-051e.htm>

Nordrum, Per. «EF satser sterkt for å løse krisen.» *Aftenposten*. 29.06.1991, side 10.

Norland, Andreas (sjefsredaktør). «På bristepunktet.» *Aftenposten*. 27.06.1991, side 2.

NTB – AFP «Burdd med Jugoslavia» *Arbeiderbladet*. 26.06.1991, side 13. URL: https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_arbeiderbladet_null_null_19910626_107_143_1

NTB – AFP – Ap. «Forsonlige toner fra hæren.» *Arbeiderbladet*. 04.07.1991, side 13. URL: http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_arbeiderbladet_null_null_19910704_107_150_1

NTB – AFP -DPA. «Kamper i Kroatia mens EF mekler.» *Arbeiderbladet*. 08.07.1991, side 13. URL: <https://www.nb.no/items/ea48d383fd714bd0e3934d7f7b8e8c45?page=0>

NTB – AFP- Reuter. «Slovenia avviser fredsutlimum.» *Arbeiderbladet*. 05.07.1991, side 13. URL: <https://www.nb.no/items/a2f90cabdfa900276289ebd85de129cf?page=12>

NTB – AFP – Reuter. «Økende optimisme i Slovenia.» *Arbeiderbladet*. 06.07.1991, side 12. URL: <https://www.nb.no/items/4e3bbb8d94abffefa5bc2078ff92f4d5?page=0>

NTB-AP-Reuter. «FN-soldater serbernes skjold» *Aftenposten*. 27.05.1995, side 6.

NTB-AP-Reuter. «Harde kamper om Srebrenica» *Aftenposten*. 11.07.1995, side 8.

NTB-AP-Reuter. «Kamp om Srebrenica.» *Arbeiderbladet*. 11.07.1995, side 19. URL: <https://www.nb.no/items/538233c351450c3898d64894ed7863ff?page=0>

NTB-AP-Reuter. «Masseflukt fra Srebrenica,» *Arbeiderbladet: Grenseløst*. 12.07.1995, side: 3. URL: http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_arbeiderbladet_null_null_19950712_111_157_1

NTB-Reuter. «Fredsplan fjerner ikke krigsfrykten.» *Arbeiderbladet*. 09.07.1991, side 13. URL: <https://www.nb.no/items/4d21b7a140584923692f8a469fe8140d?page=0>

NTB-Reuter. «USA mener 2.700 bosniere ble massakrert.» *Arbeiderbladet*. 11.08.1995, side: 15. URL: http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_arbeiderbladet_null_null_19950811_111_183_1

NTB-Reuters, «Demonstrerte i Tyskland», «Demonstrerte i Italia», og «Demonstrerte i Washington,» *Dagsavisen*, 25.04.1999, side 17. URL: http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_dagsavisen_null_null_19990425_115_109_1.

Reuter/AP. «Muslimer i massegrav?.» *Aftenposten*. 08.10.1995, side: 6.

Sagflaat, Erik. «Nasjonalistisk krutt i Balkans etniske salat.» *Arbeiderbladet*. 02.07.1991, side 12. URL: <https://www.nb.no/items/e3e89f1fa4d729fdaed4fc042614f844?page=11>.

Sagflaat, Erik. «Den serbiske hær viser muskler» *Arbeiderbladet*. 04.07.1991, side 12. URL: <https://www.nb.no/items/3fcbe758bce0b7a576aa4f926f3dd43e?page=0>

Sagflaat, Erik. «FN-soldater i skuddlinjen.» *Arbeiderbladet*. 07.07.1995, side 16. URL: <https://www.nb.no/items/faf998e437a0300696abb86f66719c40?page=0>

Stokke, Olga. «Krigen i Kosovo splitter også i Norge.» *Aftenposten*. 25.03.1995, side 4.

«S/RES/819(1993) (United Nations, 1993).» hentet 15.05.2024 fra <https://digitallibrary.un.org/record/164939?v=pdf>. side: 6.

«S/RES/1244(1999).» Hentet 10.05.2024 fra: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n99/172/89/pdf/n9917289.pdf?token=8BWifsR51rdK44XyPy&fe=true>

Udgaard, Morten Nils. «Kohl advarer Beograds hær.» *Aftenposten*. 03.07.1991, side 7.

UDI. *Årsmelding 1991*. Oslo: Utlendingsdirektoratet, ingen info tilgjengelig om utgivelsesdato.

UDI. *Årsmelding 1992*. Oslo: Utlendingsdirektoratet, Ingen info tilgjengelig om utgivelsesdato.

UDI. *Årsmelding 1993*. Oslo: Utlendingsdirektoratet, juni 1994.

UDI. *Årsmelding 1994*. Oslo: Utlendingsdirektoratet, april 1995.

UDI. *Årsmelding 1995*. Oslo: Utlendingsdirektoratet, mars 1996.

UDI. *Årsmelding 1996*. Oslo: Utlendingsdirektoratet, april 1997.

UDI. *Årsmelding 1997*. Oslo: Utlendingsdirektoratet, april 1998.

UDI. *Årsrapport 1998 – om gjennomføringen av innvandrings- og flykningspolitikken* Oslo: Utlendingsdirektoratet, mars 1999.

UDI. *Årsrapport 1999 om gjennomføring av innvandrings-, flyktning- og integreringspolitikken*. Oslo: Utlendingsdirektoratet, mars 2000.

UDI. *Årsrapport 2000*. Oslo: Utlendingsdirektoratet, mars 2001.

UDI. *Årsrapport 2001*. ingen info tilgjengelig om utgiversted: Utlendingsdirektoratet, ingen info tilgjengelig om utgivelsesdato.

United Nations. *Rambouillet Accords: Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo*. New York: United Nations, 1999. Lest 06.05.2024. URL: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/990123_RambouilletAccord.pdf

UN. Secretary-General. «Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35 :#the fall of Srebrenica.» Hentet 15.05.2024 fra <https://digitallibrary.un.org/record/372298?v=pdf>.

Willersrud, Aasmund. «Beograd prøver våpenhvile.» *Aftenposten*. 29.06.1991, Side 10.

Willersrud, Aasmund. «Ny usikkerhet i Beograd.» *Aftenposten*. 30.06.1991, side 8.

Willerud, Aasmund. «Nervekrig i Slovenia.» *Aftenposten*. 30.06.1991.

Sekundærkilder:

Alnæs, Karsten. *Historien om Norge: En ny arbeidsdag*. Oslo: Gyldendal, 1999.

Bakke, Elisabeth og Joakim Ekman. «25 år etter kommunismens fall.» *Nordisk Østforum* 29, 2 (2015): 111-115, <https://www.idunn.no/doi/full/10.18261/ISSN1891-1773-2015-02-01>.

Borch, Frederic L. *Targeting after Kosovo: Has the Law Changed for Strike Planners?*. Newport: Naval War College, 2003. URL: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA525034.pdf>

Chmielewski, Maciej. "Slovenian Territorial Defense in the Ten-Day War". *Scientific Journal of the Military University of Land Forces* 18, 3 (2021): 585-601, <https://doi.org/10.5604/01.3001.0015.3411>.

«Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia.» Hentet 12.05.2024 Fra <https://www.icty.org/en/press/final-report-prosecutor-committee-established-review-nato-bombing-campaign-against-federal#IVB3> /sitat fra *Moral combat – NATO at war*, BBC2, 12.03.2000.

«France in the Balkans.» Hentet 14.05.2024 fra <https://www.cheminsdememoire.gouv.fr/en/france-balkans>.

Haris, Zulic. «Jugoslavia og akademisk uenighet: En komparativ analyse av jugoslavisk litteratur i lys av statens oppløsning.» Masteroppgave, Universitet i Sørøst-Norge, 2023.

Hjukse, Susanne Holter. *History education and reconciliation in post war societies. A narrative analysis of Serbian and Kosovoan history textbooks for students in primary education*. Master. USN. 2022.

International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. «The Conflicts» hentet 23.04.2024. fra URL: <https://www.icty.org/en/about/what-former-yugoslavia/conflicts>

International Residual Mechanism for Criminal Tribunals. «Timeline of a Genocide.» hentet 03.05.2024 fra URL: <https://www.irmct.org/specials/srebrenica/timeline/en/story>

«Key Figures of the Cases.» Hentet 12.05.2024 fra <https://www.icty.org/en/cases/key-figures-cases>.

Leydesdroff, Selma. *Surviving the Bosnian Genocide: The Women of Srebrenica Speak*. Bloomington: Indiana University Press, 2011.

Liversage, Toni. *Den jugoslaviske tragedie*. København: Gyldendal, 1997.

Mønnesland, Svein. *Før Jugoslavia og etter*. Oslo: Sypress Forlag, 1999, 4 utg.

Mønnesland Svein. *En kort introduksjon til Jugoslaviakonflikten*. Oslo: Cappelen Damm, 2021.

Mønnesland, Svein. «Srebrenica 25 år etter – hvordan kunne folkemordet skje?.» *Skandinavisk Tidsskrift for Internasjonale Studier* 78, 2 (2020): 195 – 206. DOI: <https://doi.org/10.23865/intpol.v78.2317>

NATO. «Kosovo Air Campaign (March-June 1999)». lest 03.05.2024, sist oppdatert 17 mai 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49602.htm

Olsen, Marianne Aass «Det kan godt være propaganda, men dette er Balkan.» Masteroppgave, Universitet i Oslo, 2012.

Rajfa, Memic. «Den evigvarende krigen: en analyse av fremstillingen av Bosnia – krigen i bosniske historielærebøker.» Masteroppgave, Universitet i Bergen, 2022.

Rolfsdatter, Aspen Mari. *Understanding Conflict-Related Sexual Violence: A Comparative Analysis of FARC and PKK's Repertoires of violence*. Masteroppgave. Universitet i Sørøst-Norg, 2023.

Rønning Oliver, Niklas Aune Johnsen, og Budalen Andreas. «Brønnøysunds Avis slo dagbladet på målstreken i 1995 – feirer 25 år som nettavis» NRK. 06.03.2020. sist oppdatert 07.03.2020. URL: <https://www.nrk.no/nordland/bronnnoysunds-avis-slo-dagbladet-i-1995--ble-norges-forste-nettavis-1.14931843>

Sauer, pjo. «Russia bans dozens of UK journalists, media figures and politicians.» Hentet 12.05.2024 fra: https://www.theguardian.com/world/2023/aug/18/russia-bans-dozens-of-uk-journalists-media-figures-and-politicians?CMP=share_btn_url.

Schinella, Anthony M. *Bombs without Boots: The Limits of Airpower*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2019.

Shabi, Artan. «Jugoslavia og de glemte konfliktene i dagens skole: En utforskende studie av undervisning om etniske konflikter på ungdomstrinnene.» Masteroppgave, Universitet i Stavanger. 2023

«Vær Varsom-plakaten.» Hentet 14.05.2024 fra <https://presse.no/pfu/etiske-regler/vaer-varsom-plakaten/>.

Zwirzchowski, Jan og Ewa Tabeau. *The 1992-95 war in Bosnia and Herzegovina: Census-based multiple system estimation of casualties' undercount*. Berlin: The international Research Workshop on 'The Global Cost of Conflict' 2010.

Wagner, Sarah E. *The fall of Srebrenica. In To Know Where He Lies: DNA Technology and the search for Srebrenica's Missing*. Berkeley, Los Angeles, og London: University of California press, 2008.

Wassermann, Ana «What was the role of Tudjman and Milosevic in the creation and advancement of propaganda, and in what way did it lead to the collapse of Yugoslavia in 1991?» Bacheloroppgave, Universitet i Stavanger, 2021.

Figurer:

Figur 1. Bilde tatt av Fred Gallefoss, hentet fra Forsvaret/itjenestefornorge.no den 15.05.2024, fra <https://www.itjenestefornorge.no/historier/vakt-og-eskortekompaniet-i-norlogbn>